

Anglia és Franciaország a 10-15. században

©Kiss Gergely, egyetemi tanár

PTE BTK TTI Középkori és Koraújkori Történeti Tanszék

Monarchiák születése – „államépítés”

Az államegység hiánya

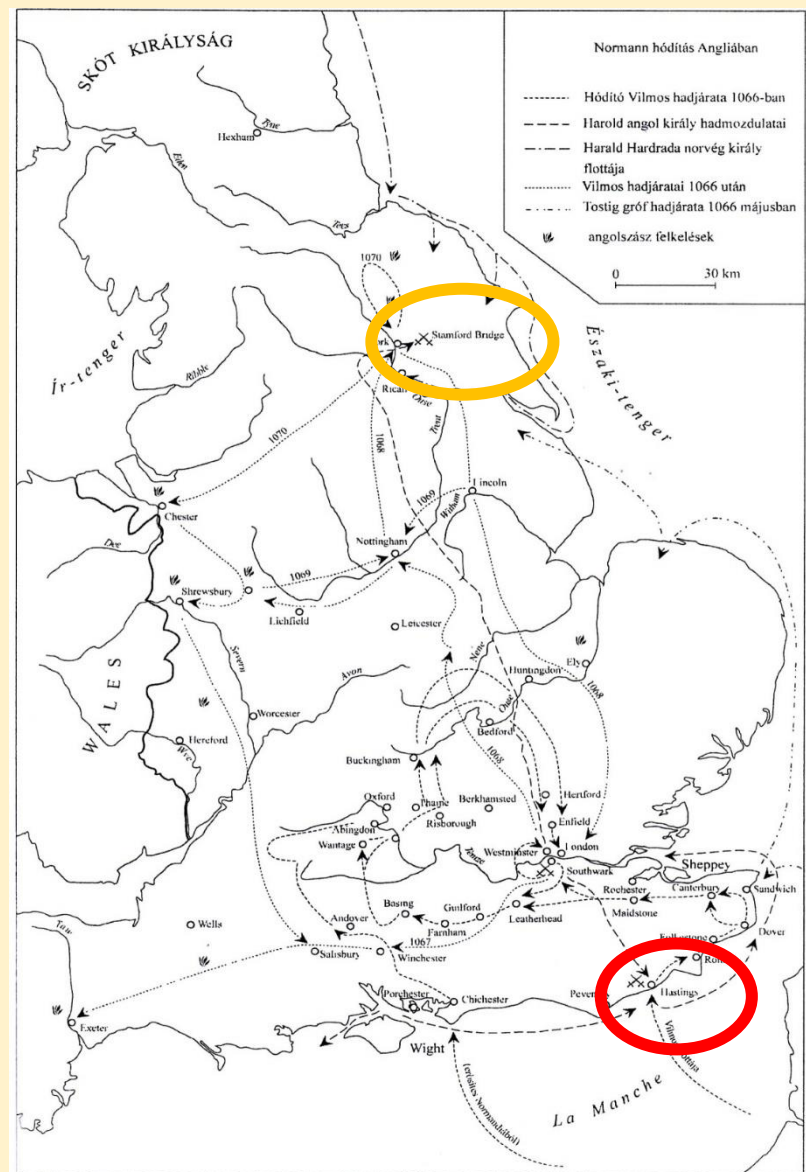
- „Anglia”: angolszász „királyság(ok)” és normann hódítás:
 - kontinentális jelleg (normann-Plantegenet korszak)
 - → „Plantegenet birodalom”
- „Franciaország”: az „állam privatizációja”
 - → territoriális hatalom megerősödése
 - → Capeting „uralom”: Ile-de-France (*Francia*)

Monarchiák születése – „államépítés” Anglia

A normann uralom kiterjesztése Angliában

Hódító Vilmos (1066-1087) – II. Plantagenet Henrik (1154-1189)

- ❖ **1066:** norvég (Harald Hardrada) és normann (Hódító Vilmos) fellépés Hitvalló Edvárd örökségeért
 - Stamford Bridge (Harold Godwinson)
 - **Hastings** (H. Vilmos)
- ❖ **Wales:** 1067-1075: Dél-Wales meghódítása → 1282-1284: Wales betagozódása (I. Edward)
- ❖ **Skócia:**
 - ❖ 1072: abernethy-i egyezmény (homagium Hódító Vilmosnak) + belső támogatás (III. Malcolm)
 - ❖ 1124: közvetlen normann befolyás I. David (1124-1153) udvarában (intézmények, nyelv)
 - ❖ 1174: falaise-i egyezmény: homagium a területre (Skócia)!
 - ❖ 1270-es évek: betagozódási kísérlet (I. Edward)
- ❖ **Írország:**
 - ❖ 1169: normann hódítás → 1171: normann hódítók, ír király hűségesküje → II. Henrik: „dominus Hiberniae”

Monarchiák születése – „államépítés” Anglia

A normann uralom kiterjesztése a kontinensen

I. Henrik (1100-1135) – II. Plantagenet Henrik (1154-1189)

❖ Normandia:

- **I. Henrik:** norman-angol trónharcok (Rövidcsizmás (Curthose) Róbert + II. (Rufus) Vilmos)
- 1109-1129: norman-francia háború I. Henrik ↔ VI. (Kövér) Lajos

❖ Anjou:

- 1129: Matilda (I. Henrik és Matilda lánya) ∞ Geoffroy de Plantagenet, Anjou grófja → **II. Henrik:** Anjou-Plantagenet dinasztia (Anjou, Maine)

❖ Aquitánia:

- 1137: Aquitániai Eleonóra ∞ (VII.) Lajos
- → 1152: Aquitániai Eleonóra ∞ II. Plantagenet Henrik

1154:

***angliai és kontinentális hatalom
összekapcsolása:***

II. Plantagenet Henrik

Monarchiák születése – Anglia

Intézményrendszer változásai; rendiség

- **Normann hódítás**

- **hűségeskü** (uralkodó – alattvaló; Salisbury-i eskü, 1086)
- új, **területi kormányzat**: shire → county / sheriff
- **országos hatáskörű intézmények** (curia regis, Chancery, Exchequer, Chief Justiciar)
- **birtokviszonyok** rendezése, → Domesday Book (1086)
- **adózás**, knight's fee → scrutagium
- „**államegyház**” – 1164: clarendoni konstitúciók

13. századi átalakulások – politikai rendiség kezdetei

ok: I. János király területi veszteségei, háborús költségek

→ 1215. 06. 15.: Magna Charta Libertatum (király és a bárók):
hadiadó és pajzspénz: hűbéresek **konszenzusával**; **önkényes rendelkezések**
felülvizsgálata, **személyes szabadság** elve, „ellenállási záradék”;

→ 1244: communa totius terre – universitas regni

→ 1258: bárói érdekcsoport: „**oxfordi províziók**”:

→ 1259: **westminsteri províziók** (bárók)

→ 1264: Amiens, IX. Lajos döntőbíráskodása (királyi tanácsosok megválasztása) ↔ (ifj.) Simon de Monfort → 1264. május 13.:

Lewes

→ 1265: „**parlament**”

→ Marlborough-i statutum (1267);

→ I., II. Westminsteri statutum (1275, 1285),

→ Winchersteri statutum (1285);

→ 1278: Gloucester-i statutum (1290)

→ **1295: „modell parlament” – bárók mellett 2 lovag/county, 2 városi küldött/borough**

→ 14. század: **kétkamarás** szervezet (Lordok Háza / Közösségek Háza)

Monarchiák születése – „államépítés” Franciaország

A hatalom megszerzése – a „túlélés” korszaka

Capet Hugó (987-996) – VII. Lajos (1137-1180)

Korlátozott uralom:

- közvetlenül uralt terület: Île-de-France (Párizs, Senlis, Poissy, Étampes, Orléans, Dreux, Melun, Troyes)

„Állam privatizációja”:

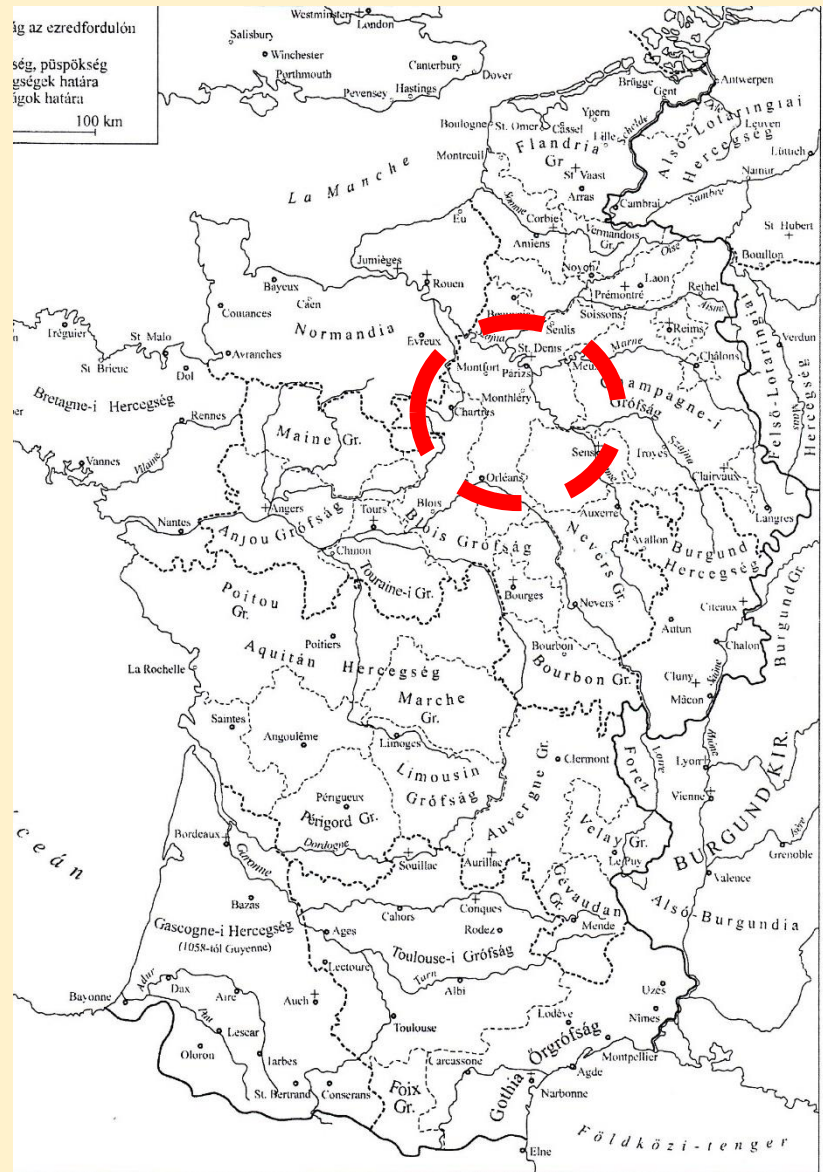
- ← Quierzy-sur-Oise (877)

Sikertelen vállalkozások:

- normandiai háborúk 1109-1129, 1173-1174
- Anjou (Geoffroy de Plantagenet)
- Aquitánia (1152-1154: Aquitániai Eleonóra)

„Túlélés”:

- trónöröklés biztosítása: felkenés, társuralkodói rendszer (Capet Hugó)
- „szerencse” (gyermekáldás)
- házasságpolitika
- hűbéri jog átalakítása: 12. század közepe, Suger apát (St. Denis):
 - souzerain → souverain

Monarchiák születése – angol-francia vetélkedés (12-13. század)

Plantagenet „monarchia” – Capeting „monarchia” (1154-1259)

II. Henrik, I. (Oroszlánszívű) Richárd, (Földnélküli) János – II. Fülöp (Augustus), VIII. Lajos, IX. Lajos

Konfliktus forrása: Plantagenet kontinentális hatalom ↔ Capeting terjeszkedés:

- Normandia, Aquitánia, Anjou, Maine
- Normandia: hűbéri kapcsolat

I.: Korlátozott harcok: 1170-1180-as évek:

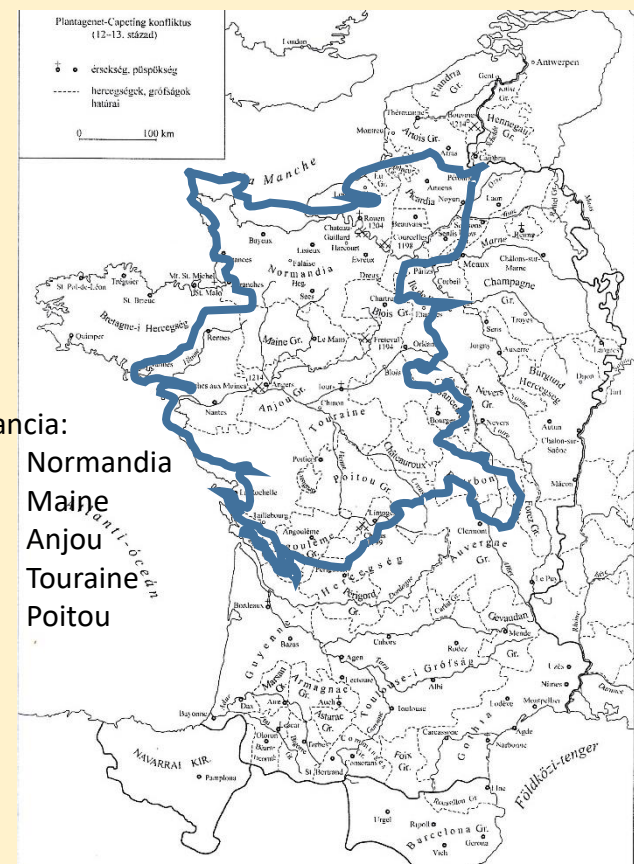
- VII. Lajos, II. Fülöp támogatja II. Henrik lázadó fiait
- Thomas Becket-ügy (1164-1170) ← clarendoni konstitúciók

II.: Nyílt konfliktus: János (1199-1216) ↔ II. Fülöp (1180-1223): normandiai herceg: francia hűbéres

1202: hűbéri per (Angoulême-i Izabella-ügy, paires de France) János ellen:

- kontinentális birtokok elkobzása
- → Normandia elfoglalása (1204),
- → Anjou, Maine, Touraine, Poitou;

1214: döntő fordulat: Poitou-i expedíció, **Bouvines** → „Földnélküli”, „Augustus”

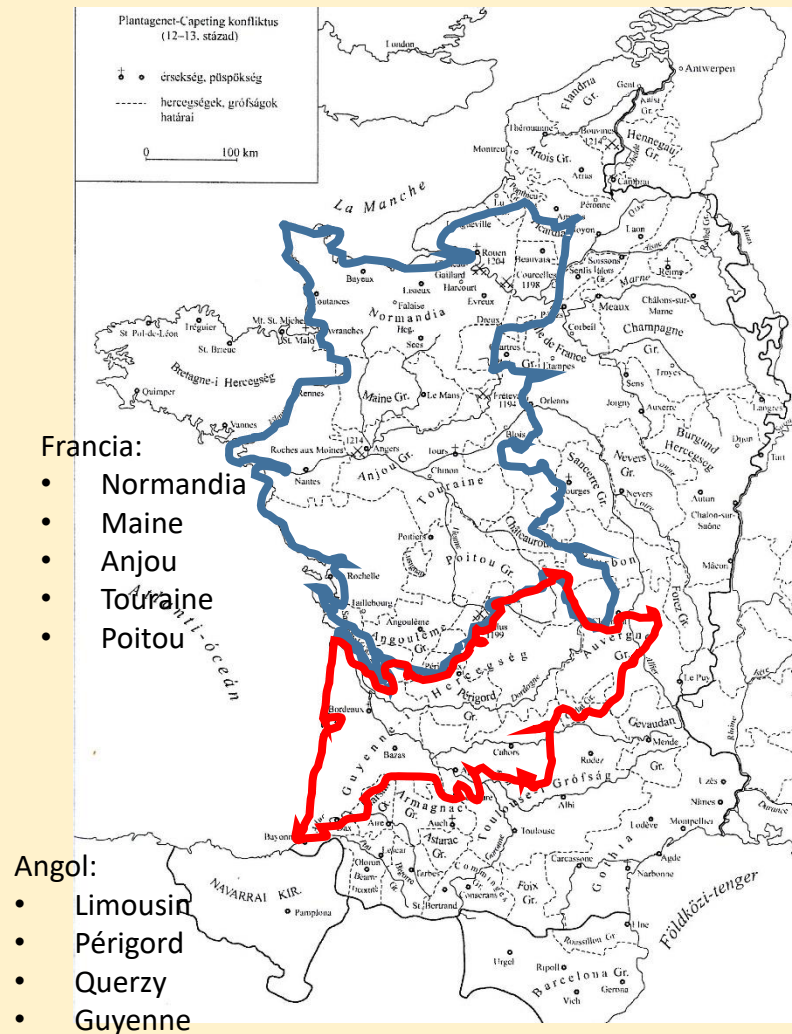

Monarchiák születése – angol-francia vetélkedés (12-13. század)

Plantagenet „monarchia” – Capeting „monarchia” (1154-1259)

- **Nyílt konfliktus:**

- III. Henrik (1216-1272): fokozatos kiszorulás a kontinensről
- 1216: (VIII.) Lajos, angliai expedíció (x),
- 1224: VIII. Lajos: Garonne-vidék,
- 1242: IX. Lajos: Taillebourg, Saintes
- → **1258 (1259): párizsi szerződés:**
 - III. Henrik lemond Normandia, Anjou, Maine, Tours, Poitou területéről
 - cserébe: Limousin, Querzy, Périgord grófságok;
 - Bordeaux és Gascogne: francia (*mouvance*),
 - III. Henrik: Guyenne hercege: „pair de France”
 - homagium (1259. december 4.)

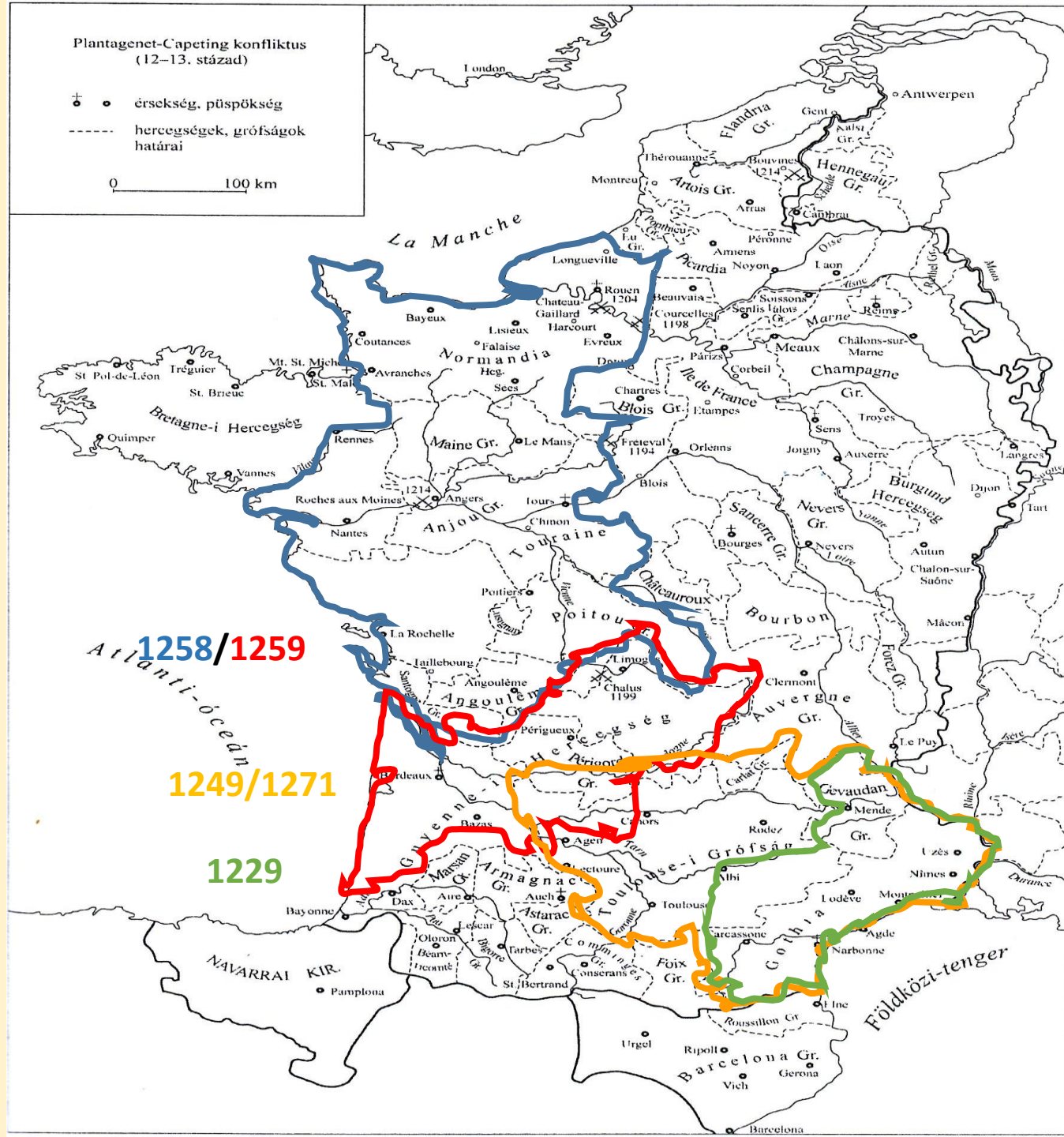
Monarchiák születése – Franciaország

Intézményrendszer változásai

- **Előzmény:** 13. századi területi gyarapodása
- **Átalakulás:** „Ile-de-France-i szintézis
- **Folyamat:** királyi udvar differenciálódása
Chambre des Comptes,
Parlement,
Trésor
souzerain → souverain
Királyi közigazgatás:
prévôt → bailli → sénéchal
- **„Katalizátor”:** területi gyarapodás
1209-1229: Albigens háború,
1249, 1271: Languedoc;
1204-1258/1259 Plantagenet területek megszerzése

+ • érsekség, püspökség
 ----- hercegségek, grófságok
 határai

0 100 km

A 14. századi válság és következményei

- **Előzmények:**

- I. Edward (1272-1307): „Plantagenet-birodalma” újjáépítése
- → 1294-1304: angol-francia területi konfliktusok:
- „Plantegenet-birodalom”, Flandria
- 1314-1328: dinasztikus konfliktusok: Kapeting örökösödés

Hatások:

- **Százéves háború**

- **Franciaország:**

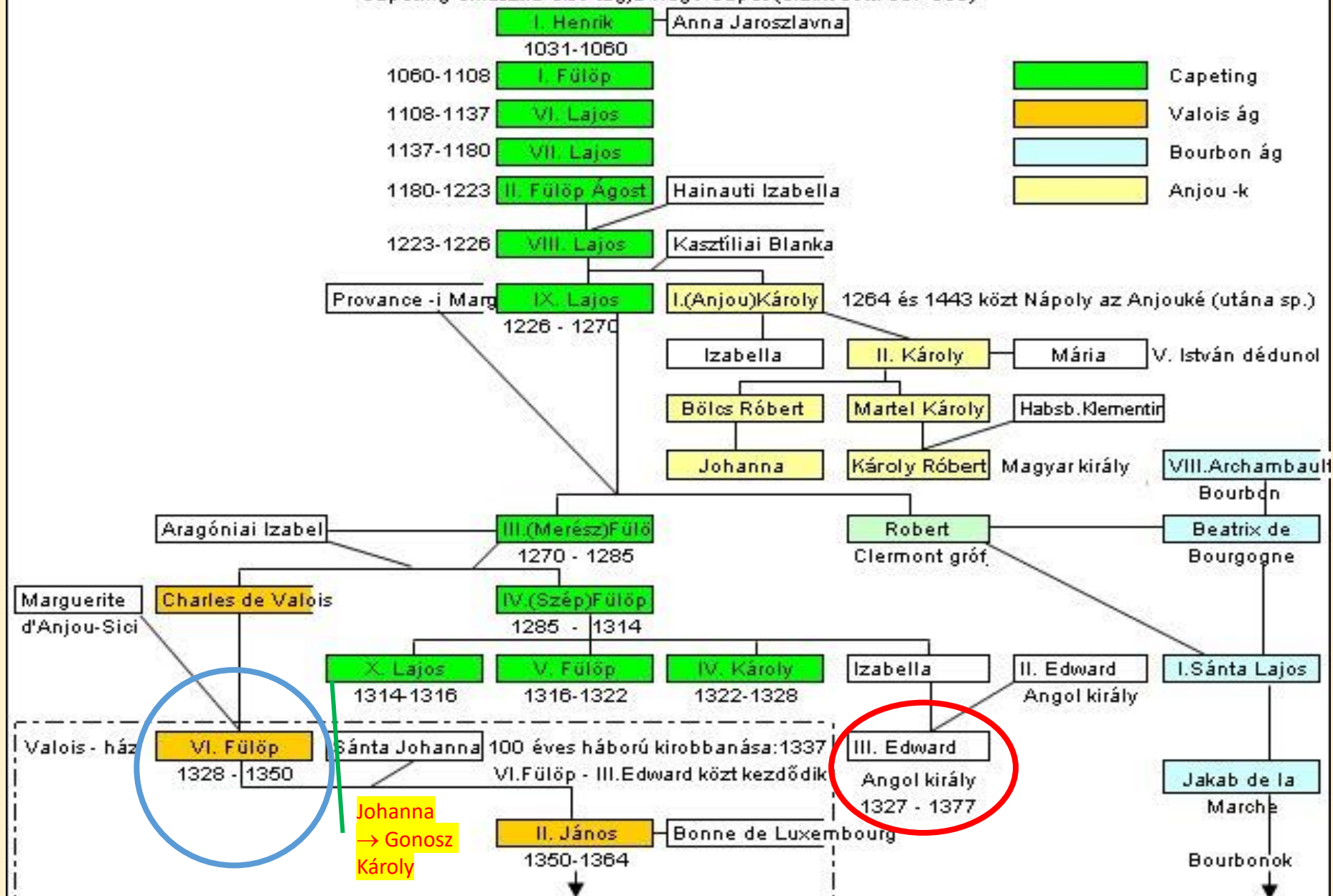
- 1380-1433: *schisme royal*, burgund - Armagnac vetélkedés
 - Rendiség

- **Anglia:**

- Változó erősségű királyi hatalom (I. Edward \leftrightarrow II. Edward /Piers Gaveston-ügy/; III. Edward)
 - „Plantagenet-birodalma” újjáépítése, 1340-1429: Sluys (1340), Crécy (1346), Kelet-Franciaország; Poitiers (1356), Azincourt (1415)
 - Politikai krízis: 1453-1485 („rózsák háborúja”)

Francia uralkodók, Capetingek I.

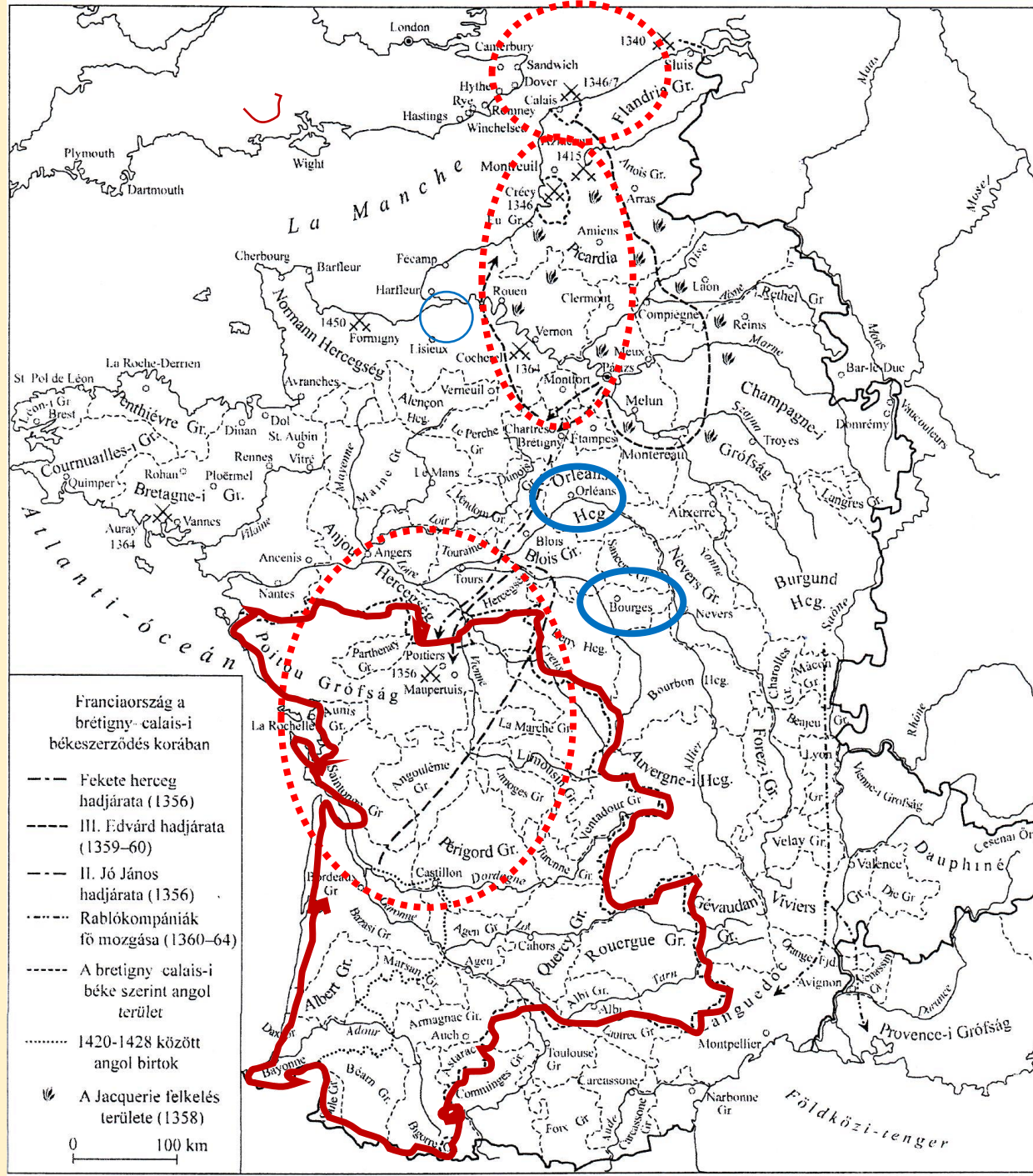
Capeting dinasztia első tagja Hugo Capet (uralkodott: 987-996)

Százéves háború (1337-1453)

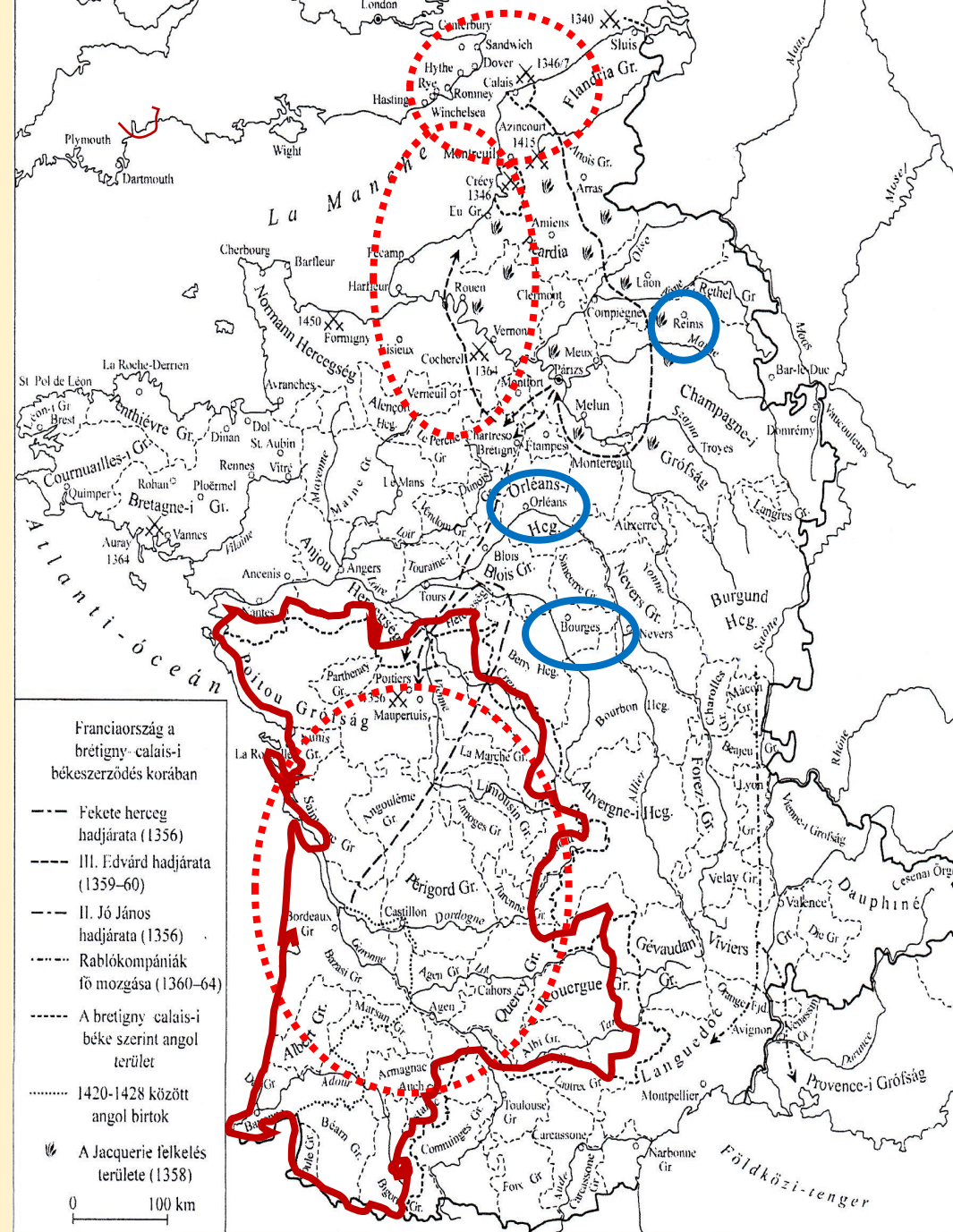
1. szakasz (1337, 1340-1360), III. Edward hódításai

- ❖ Anglia: előkészítés (zsoldosok, fegyverek)
- ❖ 1340: Sluys
- ❖ 1346: Crécy → Calais
- ❖ 1348-1355: szünet
- ❖ 1356: Poitiers (II. János fogsága) →
- ❖ 1360: Brétigny béke:
 - ❖ Aquitánia, Poitou, Calais;
 - ❖ III. Edward lemond a francia trónigényről (renuntiatio)

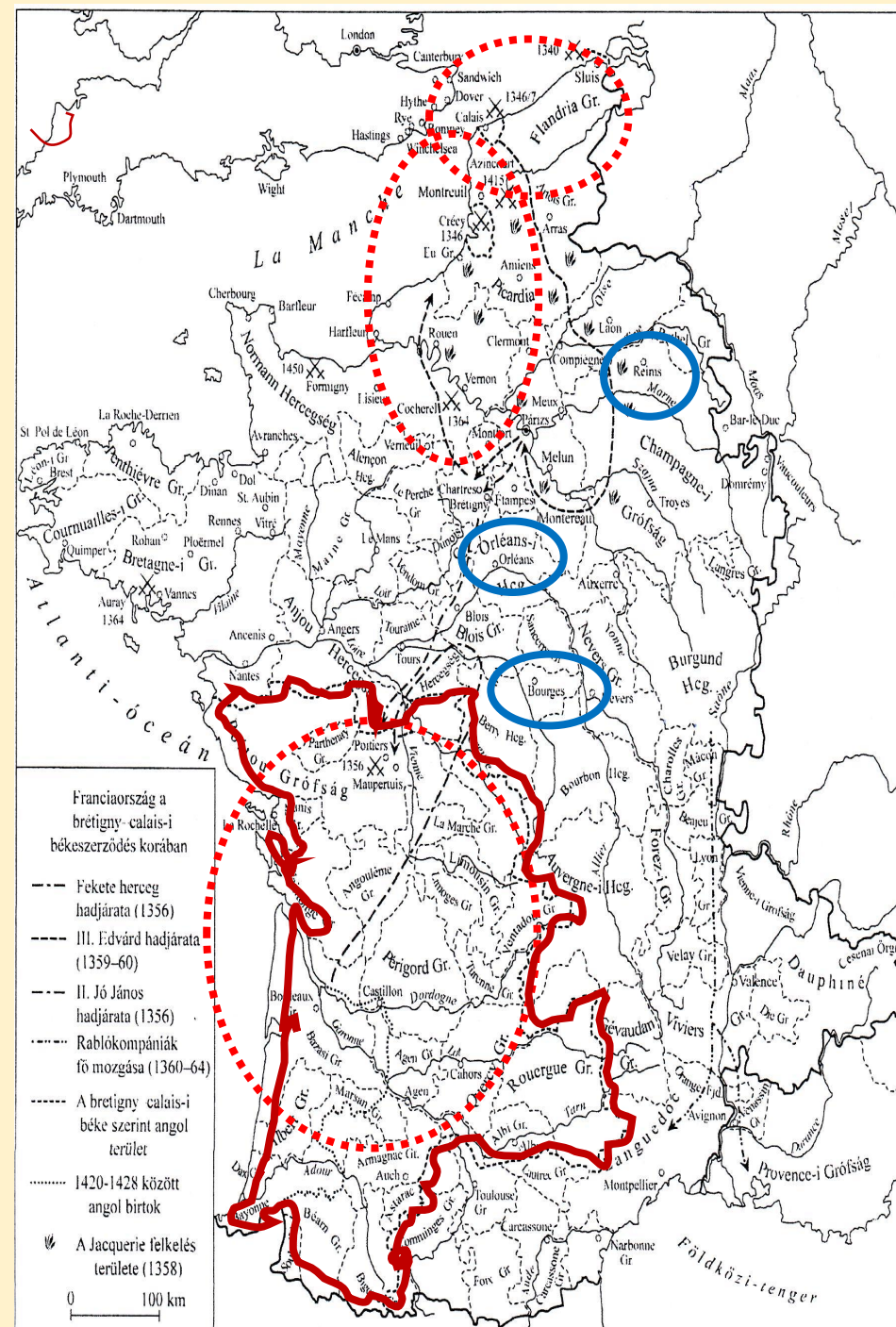
2. szakasz (1364-1453)

- V. (Bölcs) Károly: reformok: adó, hadsereg
 - 1372-1375: helyi angol-francia konfliktusok (Bretagne, Kasztília)
- 1380-1429: francia belpolitikai válság
 - 1380: VI. (Őrütl) Károly (1380-1422): kiskorúság + elmebaj
 - → királyi hercegek uralma: „**Tizenkettek Tanácsa**”: **Orléans-i Lajos**, Anjou Lajos, Berry-i János, **Merész Fülöp**
 - → kettős rivalizálás:

- Orléans-i Lajos (Armagan-c-párt) ↔ Merész Fülöp (1363-1404), Félelemnélküli János (1404-1419) (Burgund-párt):

- 1407, 1419: Montérau-híd!
- 1412-1415: burgund-angol szövetség
 - 1415: V. Henrik (1413-1422) expedíciója: 1415: **Azincourt**
 - → 1420: **Troyes-i béke**: kettős monarchia (V. Henrik ↔ (VII.) Károly („bourges-i király”);
 - 1422: VI. Károly és V. Henrik halála
- Fordulat: 1429: Jeanne d’Arc, Orléans, Reims
 - → 1431-1453: Franciaország „felszabadítása” (1453: Castillon)

A 14-15. századi válság következményei

1. Franciaország:

- ❖ 14. század: rendiség előretörése:
- ❖ 1302, 1309: konzultatív gyűlések
- ❖ → 1357/1358: deliberatív gyűlések → gyakorlat
- ❖ politikai válság: burgund-armagnac vetélkedés (1380-1435)
- ❖ → 1435-1494: Valois monarchia megerősödése (VII. Károly, XI. Lajos):
 - angol uralom felszámolása (1429-1453)
 - „Burgund örökség” (1477-1482)
 - arisztokrácia „legyőzése”: 1440: Praguerie, 1461-1465: „közjó háborúja”, 1485–1488: „*guerre folle*”

2. Anglia:

- Rózsák háborúja: York – Lancaster rivalizálás 1422—1485, Tudorok

A 14-15. századi válság következményei

2. Anglia

Belpolitikai válság: 1422-1485, „Rózsák háborúja”

- ❖ V. Henrik váratlan halála (1422), **VI. Henrik** (1422-1461, 1471): kiskorú → Bedford hercege, **Lancaster-párt** („vörös rózsza”)
- ❖ ↔ **Richárd, York hercege** („fehér rózsza”) → 1460: Wakefield, Richárd herceg halála
- ❖ 1461: Richárd fia: London: **IV. Edward** (York, 1461-1483)
 - ❖ → 1464: **Hexham**: IV. Edward győzelme Margit anyakirályné csapatai felett
 - ❖ → száműzetés, VI. Henrik: Tower
- ❖ 1461-1471: belső ellentétek növekedése: **IV. Edward** x Elizabeth Woodville → új kegyencek
 - ❖ → 1470: VI. Henrik kiszabadítása (Warwick)
 - ❖ 1471, **Tewkesbury: York párt győzelme**: trónfosztás, **VI. Henrik eltávolítása**
- ❖ 1483: IV. Edward halála
 - ❖ → **V. Edward** (**Lancaster**, VI. Henrik fia), kiskorú
 - ❖ → nagybátyja erőszakos hatalomátvétele: **III. Richárd** (1483-1485), belső ellenzék: Richmond grófja, Tudor család megkeresése
 - ❖ → **1485: Bosworth: Tudor Henrik**
 - ❖ → **VII. Henrik** (∞ **Erzsébet**, IV. Edward lánya)